

Een Trechterbekerscherf uit Ruskenveen in Hoogkerk

Adrie Ufkes

Inleiding

In het voorjaar en de zomer van 2000 is door de Gemeente Groningen en de Stichting Monument & Materiaal (M&M) archeologisch onderzoek verricht in de wijk Ruskenveen in Hoogkerk (gemeente Groningen). De vindplaats is gelegen op de dekzandrug van Tynaarlo. Dit zijn in feite twee smalle ruggen met plaatselijk kleine depressies. De oriëntatie van de dekzandrug is noordnoordwest-zuid-zuidoost en zij loopt dus min of meer parallel aan de Hondsrug. In dit gebied zijn sporen van menselijke activiteit aangetroffen die dateren uit de tweede helft van het Midden-Neolithicum (3400-2850 voor Chr.). Op de dekzandrug van Tynaarlo werd een fragment van een zeer grote geslepen bijl gevonden waaraan waarschijnlijk een rituele betekenis toegekend moet worden¹. De opgraving bracht tevens een klein, min of meer rond kuiltje aan het licht, met een vulling van grijs zand. In deze vulling bevond zich een scherfje dat toegeschreven kan worden aan de Trechterbekercultuur (vondstnummer 1079).

Werkwijze

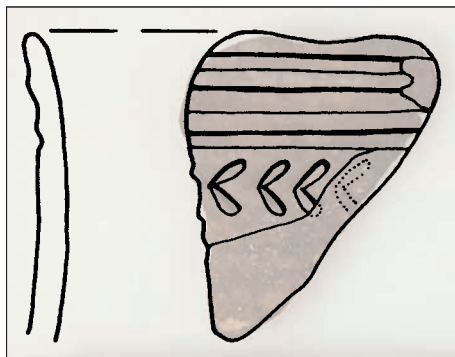
Hoewel het aardewerk na de opgraving uitstekend was verpakt, waren tijdens transport desondanks twee fragmentjes afgebrokkeld. De scherf was namelijk zeer slecht bewaard gebleven. Het aardewerk was sterk uitgelopen en zonder verdere behandeling zou het ongetwijfeld nog meer uiteenvallen en vergruizen. De scherf is daarom met een zacht penseel gereinigd en de reliëfvrije decoratie is met een lindehouten tandenstoker schoongemaakt. Daarna zijn de fragmenten geïmpregneerd met Paraloid in een oplossing van 10%. Vervolgens zijn de fragmenten gelijmd met een in aceton oplosbare lijm.

Beschrijving van het aardewerk

Vondstnummer 1079 is een zeer sterk verweerde randscherf, waarvan het oppervlak deels is afgeschilferd. Het oppervlak is waarschijnlijk oorspronkelijk gepolijst geweest, maar door de slechte conservatie is het aangetast waardoor de goede afwerking niet meer duidelijk is te zien (afb. 1).

De rand is beschadigd, maar zal oorspronkelijk afgerond zijn geweest. De stand van de rand is cilindrisch of mogelijk heel licht naar buiten uitstaand. De wanddikte meet 6,6 mm. Het aardewerk is gemagerd met relatief veel, fijn granietgruis. De kleur is egaal middel- tot donkerbruin; na impregnatie is de kleur een paar tinten donkerder geworden. De scherf is versierd met drie zeer regelmatige, diepe groeflijnen onder de rand en daaronder een diep ingedruk-

1. Niekus (in prep.).

Afb. 1. De Trechterbekerscherf uit Ruskenveen. Schaal: 1:1.

Foto: Sierd-Jan Tuinstra (ARC bv). Tekening: Bart Huizinga (ARC bv).

te, eveneens zeer regelmatige chevron. De versiering is zorgvuldig aangebracht.

De scherv is afkomstig van waarschijnlijk een vrij grote, kwalitatief goed vervaardigde en relatief dunwandige pot. Een zeer grove schatting levert een randdiameter van 20 cm op, maar dit is eerder een indicatie dan een betrouwbare maat.

Datering en interpretatie

De scherv kan worden toegeschreven aan Trechterbekeraardewerk. Op grond van de vorm van de scherv, in combinatie met de versiering, behoort deze scherv waarschijnlijk tot een amfoor, horizont 4 of 5 (afb. 2). De datering van deze scherv zou ruwweg rond 3000 voor Chr. kunnen liggen. De typologie van Trechterbekeraardewerk is opgesteld aan de hand van aardewerkcomplexen uit hunebedden omdat verreweg het meeste aardewerk in de hunebedden is aangetroffen. Nederzettingen met duidelijke grondsporen van paalgaten, afvalkuilen, greppels en dergelijke zijn in Nederland niet opgegraven. Het komt wel voor dat tijdens opgravingen, met name op de Hondsrug, losse Trechterbekerscherven worden gevonden, maar deze zijn dan zonder duidelijke context. Er is dus geen duidelijk beeld hoe de samenstelling van aardewerk uit nederzettingscontext zou kunnen zijn. Mogelijk valt de verhouding versierd aardewerk ten opzichte van onversierd aardewerk ten gunste van onversierd aardewerk uit. Wel is te verwachten dat, als de conserveringsomstandigheden goed zijn, aardewerk een grote vondstcategorie zal zijn omdat het geen schaars en luxe goed is². Tot slot is er ook Trechterbekeraardewerk bekend uit 'natte context' oftewel veentjes, moerasen en toenmalige rivieroeveren. Dit zijn bewuste deposities; men offerde complete potten, al dan niet met inhoud³.

De betekenis van deze vondst is niet eenvoudig te duiden. Het is niet waarschijnlijk dat het kuiltje geassocieerd moet worden met een grafcontext (hunebed of vlakgraf) in de onmiddellijke omgeving. Het archeologisch onderzoek heeft geen sporen opgeleverd die in die richting wijzen. Het kuiltje zou kunnen behoren bij een nederzetting, maar ook hier zijn geen directe aanwijzingen voor. In ieder geval is het vondstmateriaal uit het kuiltje te weinig om dit grondspoor als

2. Ufkes e.a. s.a. [2001].

3. Bakker en Van der Sanden 1995, 56-72.

Afb. 2. Voorbeeld van een Trechterbekeramfoor, type 2 uit horizont 5. Schaal: 1:3.
Uit: Brindley 1986.

‘afvalkuil’ te betitelen. Maar in combinatie met het fragment van de grote geslepen bijl is de vondst van deze scherf een duidelijke aanwijzing voor menselijke activiteiten in Ruskenveen in de tweede helft van het Midden-Neolithicum.

Literatuur

- Bakker, J.A. en W.A.B. van der Sanden, ‘Trechterbekeraardewerk uit natte context: de situatie in Drenthe’ in: *Nieuwe Drentse Volksalmanak* (1995), 56(132)-72(148).
- Brindley, A.L., ‘The typochronology of TRB West Group pottery’ in: *Palaeohistoria* 28 (1986), 93-132.
- Niekus, M.J.L.Th. (in prep.), *Een geslepen bijl van de Trechterbekercultuur uit Ruskenveen bij Hoogkerk (gemeente Groningen)*.
- Ufkes, A. e.a., ‘De eerste boeren in Noord-Nederland’ in: *Early Farmers in Europe*, s.a. [2001], 85-132 (tentoonstellingscatalogus).